

Eritque hæc obligatio major, quo majus fuerit scandalum, majusque eversionis fidei et contemptus Romanæ religionis periculum, quæ omnia in præsentī casu maxime concurrunt.

32. *Satisfit tertiæ rationi.* — Per quod responsum etiam est ad tertiam rationem, quæ erat de scandalo; dicimus enim imprimis præter scandalum esse alias rationes sufficientes. Deinde dicimus non vitari scandalum propter fugas ibi propositas. Cum enim dicitur notum esse omnibus, a Catholicis non ex corde, sed coacte illa exterius fieri, respondemus et hoc esse incertum (multi enim id poterunt ignorare), et illud sufficere ad gravissimum scandalum, nam illamet fictio est grave peccatum. Præterquam quod non vitantur alia pericula et injuriæ religionis Christianæ. Item, cum dicitur regem non vexare fideles, tam causa religionis, quam cupiditatis pecuniarum, respondeo, etiam hoc dici divinando; sed quidquid sit, parum refert, quia non intentio operantis, sed operis spectanda est; licet enim rex intendat pecuniæ lucrum, proxime inducit ad profitendam falsam et superstitiosam religionem, cum expressa, vel saltem tacita abnegatione Romanæ religionis; hoc autem est intrinsece malum, et ideo quacumque ratione a rege intendatur, resistendum illi est.

33. *Protestatio publica ad cohonestandam communicationem superstitiosam non sufficit.* — Denique etiam protestatio non excusat, tum quia moraliter non potest esse tam publica et notoria, sicut est simulatio ipsa hæresis; tum etiam quia protestatio, etiam si esset omnibus Catholicis nota, non tollit quin actio illa sit simulatio et externa professio erroris, et falsæ superstitionis, nec tollit defectum confessionis fidei, nec contemptum religionis, nec periculum animarum. Imo illa via datur licentia profitendi exterius quamcumque infidelitatem cum protestatione facta apud fideles Catholicos, quod id non fiat animo infideli, sed affectu humano non perdendi facultates, et alia temporalia bona; hoc autem turpissimum et perniciosissimum est, et contra rationem; nam hæc professio ficta pravæ religionis non solum est mala, quia alii fideles credent ex infidelitate fieri, sed etiam quia hoc significatur quibuscumque videntibus et intelligentibus talia signa. At vero protestatio ad summum a Catholicis illam existimationem tollit, quia protestatio solum coram fidelibus fieri solet, non coram infidelibus. Et præterea, licet coram omnibus fieret, semper actio illa est contra Dei honorem, et in con-

temptum fidei, et cum periculo et scandalo infirmorum. Protestatio ergo malitiam talium actionum non purgat. Atque ita tandem sententiam suam explicuit Azor, in tom. 3, lib. 1, c. 7, post quæst. 2.

CAPUT X.

AN VEXATIO, QUAM IN ANGLIA CATHOLICI PATIUNTUR, SIT VERA RELIGIONIS CHRISTIANÆ PERSECUTIO.

1. *Ecclesiam Catholicam persequitur qui in odium Romanæ quamlibet illius partem vexat.* — Hæc quæstio non in eo sensu tractanda est, ut iterum ad primam controversiam, ubi sit vera et Catholica religio, an in Anglicana insula, vel in toto orbe, seu, quod idem est, in Ecclesia Romana, redeamus; hoc enim satis in lib. 1 disputatum est, et ex ibi dictis supponimus, veram fidem et Religionem Christianam esse in Ecclesia Romana, ex quo evidenter sequitur, si in Anglia vexantur fideles (qui ab hæreticis Papistæ vocantur), quia Ecclesiæ Romanæ uniuntur, ejusque fidem, religionem et obedientiam profitentur, illam esse propriam et omnino veram fidei Catholicæ et Ecclesiæ Christi persecutionem, et qui auctor est illius, esse Christi hostem et Christianorum persecutorem. Neque de hac consecutione seu conditionali propositione dubitare quis potest, posita dicta hypothesi; nam, si Ecclesia Romana est vera Ecclesia Christi, qui Ecclesiam Romanam persequitur propter suam religionem, seu qui ejus religionem oppugnat, Christi Ecclesiam persequitur et oppugnat, et consequenter illa erit persecutio Christi et ejus Ecclesiæ. Quæ tunc maxime ita appellatur, quando non est tantum privata unius vel alterius personæ, sed est etiam publica et generalis totius communitatis. Nam, licet persecutio ejuscumque membri, quatenus tale est, seu propter fidem vel justitiam, sit persecutio ejusdem Christi, et ratione generalis causæ seu motivi in totam Ecclesiam redundare videatur, nihilominus per antomiasiam illa dicitur ecclesiastica persecutio, quæ communitatem Ecclesiæ, ejusque universale corpus oppugnat. Non est tamen necesse ut talis vexatio, vel in tota Catholica Ecclesia, ut est per totum orbem diffusa, vel in Ecclesia Romana, ut est particularis episcopatus, directe et immediate fiat, ut nomen persecutionis Ecclesiæ mereatur; sed satis est ut in aliquo regno Christiano propter eandem Ro-

manam et Catholicam fidem grassetur. Ait enim Augustinus, lib. 8 de Civit., c. 52: *Quale est enim non considerare, Ecclesiam per totum mundum fructificantem atque crescentem posse in aliquibus gentibus persecutionem pati a regibus, etiam quando in aliis non patitur?* Et affert exempla de persecutione facta in Perside a rege, et a Gotthis in sua ditione, et ab Herode Hierosolymis. Talis enim vexatio in uno regno vel parte principali Ecclesiæ non fit sine quadam universalis Ecclesiæ participatione et turbatione; nam tota quodam modo conquassatur. Quia, licet in una provincia persecutio moveatur, totius Ecclesiæ fundamenta convellere nititur.

2. *Status controversiæ.* — Hoc ergo pro constanti supposito, sensus præsentis controversiæ est, cum de facto constet professores Romanæ religionis ab illius regni principibus post Henricum VIII (Catholica Maria excepta), pluribus modis vexari, magnisque suppliciis affici, an illa vere sit, et appellari debeat Ecclesiæ et Christi persecutio, vel solum aut injustum bellum, vel justa punitio. Et occasionem quæstionis præbuit nobis rex Angliæ, qui de Pontifice valde conqueritur, quod ipsum inter Ecclesiæ persecutores annumerare videatur. Unde contendit pœnas illas et afflictiones quæ in Anglia auctoritate regia Papistis (ut ab eis intelligamur) inferuntur, non mereri nomen persecutionis Ecclesiæ, quia non titulo religionis, sed in pœnam justam criminum contra regem vel rempublicam commissorum, infliguntur. Unde in principio Apologiæ sic inquit: *Negari non potest quin Pontifex contra bonos mores, et consuetudinem principum, maxime christianorum, peccarit vehementer, cum me inauditum condemnarit, quod quidem fecit, me persecutoribus annumerando, ut ex eo quod cohortatur Catholicos suos ad martyrii gloriam aspirare, non obscure innuitur.* Deinde vero in impugnatione primi Brevis Pontificis late circa hoc digreditur, et prius de Elisabetha, pag. 18, affirmat, *Nemini ex Pontificiis religionis causa pœnam irrogasse, antequam eorum scelera et flagitia, veluti invitæ, supplicia, quæ pertulerunt, extorsissent.* Hoc autem probat hæc fere partitione, quia regina neque ante editum Breve contra illam a Pio V, neque post, juste potest persecutionis infamia notari. Priorem partem ostendit, quia illo tempore, antequam Pius V contra reginam sententiam fulminasset, neque graviores aliquam mulctam Catholicis imposuit, neque severiores leges, neque tunc tempo-

ris ulla capitis pœna fuit in Pontificiis constituta. Alteram partem ostendit, quoniam ab illo tempore, quo illa fuit in reginam lata sententia, tot conjurationes et machinationes, ac rebelliones publicæ in illo regno ortæ sunt, ut illæ non solum fuerint justæ, sed etiam moderatæ pœnæ delinquentium; ergo propter illas pœnas non potest regina persecutionis infamia notari, sed potius magnæ clementiæ nomine commendari.

3. *Rationes quibus se rex excusat.* — Deinde ad se suumque regimen transitum facit, et pag. 23 sic inquit: *Quod me de Catholicorum persecutione calumniantur, nunquam probari potest, quemquam conscientiæ causa et religionis ergo, me regnante hactenus, vel morte mulctatum fuisse, vel in mortis periculo modo versari. Nisi forte (addit) hæc misera Catholicis interdictio a Papa facta, quominus de juramento suo mihi promittant, causa sit dehinc, cur multi eorum merito plectantur.* Deinde multis argumentis et indiciis ostendere conatur, persecutoris nomen non mereri. Primo generatim per comparisonem ad reginam, quia Jacobus rex majori multo mansuetudine et pietate cum Catholicis se gessit, quam regina. Secundo, quia tanta clementia in Catholicos usus est, ut et ipsi in spem venerint se brevi religionis suæ libertate fruituros, et alii sectarii familiares regis stuperent, et magnam regni perniciem inde formidarent. Tertio, recenset favores humanos, temporaliæque beneficia in Catholicos collata, ut sunt recusantes aliquos equestri dignitate donare, alios accessu et colloquio suo participes efficere, sine ullo religionis discrimine honores et beneficia illis largiri, et similia. Quarto, inter hæc beneficia numerat, quod iudices suos monuerit, ne sacerdotes, etiam si essent convicti, supplicio afficerent, et præcipue exaggerat clementissimum edictum, quo permissum est sacerdotibus omnibus non comprehensis, et tum extra custodiam agentibus, intra constitutam diem e regno excedere. Quod si qui in carcere detinebantur, libere etiam abire permissi sunt, et si qui alii postea fuerunt comprehensi, trans mare allegati sunt, et ibi libertati restituti. Ex quibus concludit, ingratitudinem Pontificis ostendi, qui tam iniqua mensura tot beneficia compensavit.

4. *Christianorum vexatio, quæ sistit in temporalibus, non est persecutio Ecclesiæ.* — Quia vero nobis certum et exploratum est, quam nunc in Anglia patitur, et post Henricum sub Elisabetha passa est, unam esse ex gravissimis

persecutionibus, quas Ecclesia Catholica in aliquo regno particulari hactenus sustinuit, ideo ut a suis initiis et fundamentis hoc ostendam, adverto, in omni persecutione, ad iudicium de illa ferendum, primum omnium spectandum esse scopum et finem, in quem tendit persecutio; deinde media quibus illius finis consecutio intenditur. Ut ergo aliqua Ecclesiae vexatio sit propria et publica persecutio, necessarium est, et sufficit ex parte finis, ut in destructionem vel mutationem Catholicæ religionis in tota Ecclesia, vel in aliqua ejus notabili parte faciendam ordinetur. Nam, licet vexatio Christiani populi aut regni ordinetur ad dominium temporale ejus tyrannice occupandum, et hac ratione multa temporalia nocumenta Christianorum per rapinas, homicidia, et alias similes injurias fiant, si hæc non tendant in eversionem religionis Christianæ, sed tantum in appetitu temporalis imperii sistant, non erit propria persecutio Ecclesiae, ut nunc de illa tractamus. Quia per illam non vexantur fideles, quatenus fideles et Christiani sunt, sed quatenus homines vel cives sunt, sicut interdum vexantur gentiles et pagani. Poterit ergo illa dici persecutio corporalis, non spiritualis, humana, non Christiana, nam hæc esse debet propter Christum, seu propter fidem ejus, juxta verbum ipsius, Matthæi 5: *Beati estis cum maledixerint vobis homines, etc., propter me.* Et 1 Petri 4: *Nemo vestrum patiat ut homicida, etc. Si autem ut Christianus, non erubescat, sed glorificet Deum in isto nomine.*

5. *Quæ sit Ecclesiae persecutio.* — At vero e contrario si persecutio tendat in illum finem, et sub eo nomine fiat, quibuscumque mediis intendatur, erit Christiana persecutio. Quia ut in moralibus dicitur, finis est qui dat esse et speciem actioni. Unde sicut qui favet Christianis, quia Christiani sunt, vel propter fidem et amorem Christi in eos qualiacumque beneficia confert, Christum honorat, et ab illo potest præmium expectare, juxta illud Matt. 10: *Quicumque potum dederit uni ex minimis istis, etc., tantum in nomine discipuli, non perdet mercedem suam,* ita etiam e contrario qui directe intendit Catholicam religionem offendere, et eam profitentes ab illa avertere, quibuscumque mediis ad hoc utatur, erit proprie persecutor Christianorum, et consequenter etiam Christi, juxta verbum ejus dicentis ad Paulum: *Quid me persequeris?* Actor. 9. Quoad media vero in eodem loco Matth. 5, varios modos persequendi Christianos idem Dominus insinuat, dicens: *Cum maledixerint vobis ho-*

mines, et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversum vos, mentientes propter me. Ubi Augustinus, lib. 1 de Serm. Dom. in monte, accurate illa tria distinguens, ait, *persecutiones* proprie fieri per vim vel insidias; *maledicere* autem esse, aliquem in præsentia ejus inhonorare, et contumeliis afficere; *dicere autem malum adversum aliquem*, proprie esse de illo absente detrahere, ejusque famam lædere. Quamvis autem hæc recte dicta sint, sumpto stricte verbo persequendi, nihilominus etiam vexatio illa, quæ per contumelias vel infamationes Christianorum fit, persecutionis nomen meretur, sicut de Apostolis dicitur Actor. 5, quod *ibant gaudentes a conspectu concilii, quia digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati.* Et 1 Petri. 3: *Si quid patiamini propter justitiam, beati.* Itaque pro diversitate mediorum aut tribulationum esse quidem poterit major vel minor persecutio; quocumque tamen modo fiat, si ratione fidei aut religionis Christianæ fit, erit Christiana persecutio. Sicut Augustinus, loco citato, dixit, *tunc aliquem propter Christum pati, quando secundum veram fidem et Catholicam disciplinam Christianus vocatur, et ideo vexatur.*

6. *Persecutio Ecclesiae propria quæ.* — Deinde ut majorem lucem huic causæ afferamus, tam fines persecutionum Ecclesiae, quam media quibus fieri solent, distinctius explicare utile censemus. Potest enim persecutio esse vel solum contra bonos mores per violentiam et potentiam humanam aliquem pravum morem in rempublicam introducendo, et eos graviter affligendo qui resistunt, vel pro veritate quovis modo pugnant. Sed talis vexatio, quamdiu intra hos limites continetur, quia in omni regno etiam mere humano et gentili esse potest, ideo non tam ecclesiastica persecutio, quam gubernatio iniqua et tyrannica vocari solet. Ulterius ergo progredi solet vexatio christiani principis ad unitatem Ecclesiae scindendam, et unius capitis obedientiam ita contemnendam, ut omnes subditos suos, sibi in eodem schismate non consentientes affligat, et vel hoc solo dignos suppliciis existimet. Et hæc jam proprie attingit gradum aliquem ecclesiasticæ persecutionis. Tandem potest finis et scopus persecutionis esse mutatio fidei, et veræ religionis in ea fundatæ, cum vexatione et afflictione fidelium tali mutationi resistentium. Et hæc est ex parte finis consummata Ecclesiae persecutio, quia fundamentum ejus prorsus evertere nititur.

7. *Primum medium quo persecutores uti solent.* — Media vero, quibus Ecclesiae persecutores ad hunc finem uti solent, hæc fere sunt. Primum, per vim et potentiam divinum cultum in Ecclesia evertere, templa destruendo, imagines concremando, monasteria et loca sacra in profanos usus convertendo. Sicut de Donatistis refert Optatus, lib. 6, quos verbis Eliæ accusat: *Altaria tua confregerunt. Cur vota (inquit) et desideria hominum cum ipsis altaribus evertistis? Cur concidistis precibus viam?* Et Augustinus, lib. 3 contra Crescon., cap. 59, inde convincit Donatistas, persecutionem fecisse Maximianistis, *quia basilicam Maximiani destruxerunt.* Sic etiam Arriani templa Catholicorum evertebant, ut refert Victor, lib. 1 de Persecut. Vandal. Alii etiam imperatores imagines everterunt et incendunt, ut satis notum est. Aliud medium esse solet, leges et edicta pronunciare fidei contraria, quibus cogantur fideles sub gravissimis pœnis abjurare fidem, aut aliquid contra fidei regulas profiteri. Quod fecerunt non solum gentiles imperatores, sed etiam qui a Christo defecerunt, Julianus, Valens, et similes. His accedit pœnarum et tormentorum executio. Atque interdum etiam solent violenta media adhiberi, quibus filii Catholicorum a ministris et magistris hæreticis doceantur et instruuntur, et e contrario ut a Catholicorum disciplina arceantur, et omnibus modis prohibeantur, sicut a Juliano Apostata factum esse, memoriæ proditum est. Denique aliquando tyranni solent blanditiis et favoribus humanis animos credentium tentare, ut in historiis ecclesiasticis vulgatum est.

8. *Vexationem fidelium in Anglia persecutionem esse Ecclesiae, ex fine ostenditur.* — Primo ergo probandum est, vexationem fidelium in Anglia ex parte finis persecutionem ecclesiasticam esse. Si enim initium et originem ejus contemplemur, manifestum erit. Nam Henricus VIII, ut sententiam divortii in regno suo adversus reginam Catherinam, contempta Sede Apostolica, proferri faceret, novam Ecclesiae formam in Anglia induxit, seque ipsum caput illius Ecclesiae constituit; decretumque statuit, ut in illo regno in nulla rerum Ecclesiae administratione Pontificis auctoritate opus foret. Et per hanc potestatem sic usurpatam novos religionis ritus, et leges colendi Deum, longe alias quam antea fuissent, in regnum suum inducere decrevit; et in hunc finem multa egit, quæ postea attingemus. Hunc scopum habuit etiam Eduardus, vel potius pro-

tector, et consiliiarii ejus, qui ita finem illum auxerunt et amplificaverunt, *ut intra breve tempus tremendum sacrificium, divina officia, et sacramenta omnia ritu catholico in Anglia fieri omnino desierint*¹, ut Sander. refert. Imò cum Henricus, excepto articulo primatus, in aliis ad fidem pertinentibus mutationem fieri voverit, statim ab Eduardo Zuingliana hæresis introduci cœpta est, ut supra vidimus. Eundem finem instauravit Elisabetha simul atque ad regnum assumpta est, nam et se gubernatricem supremam totius Angliæ, non minus in spiritualibus et ecclesiasticis rebus quam in temporalibus, declaravit, et a suis subditis jurari voluit; neque solum in conservando schismate, sed etiam in introducenda Lutherana hæresi, vel alia parum illi dissimili, ac omnino mutanda religione Catholica, quam soror Maria instaurare cœperat, omnibus modis incubuit; et in ea cura et sollicitudine usque ad finem vitæ laboravit.

9. Eandem autem religionis formam, Catholicæ nimirum repugnantem, Jacobum regem in suo regno conservare ac tueri, omnibusque modis intendere, probare non est necesse. Satis enim diserte et explicite sæpius in suo libro rex ipse hoc profitetur, ut ex suæ fidei professione supra tractata satis manifestum est, et in sequentibus multa ejus verba et loca designabimus, in quibus hunc finem ostendit et declarat. Ex quibus omnibus constat, tres illos pravos fines, quos in persecutione religionis Christianæ supra distinximus, pravos scilicet mores, mutationem religionis per schisma, et fidei mutationem per hæresim, omnes in hac turbatione Anglicana inventos esse; incepit enim a morum corruptione, et ad schisma processit, et in apertam hæresim consummata est, et ita nunc perseverat. Nam schisma neque ab ipso rege negatur, illud autem jam est in hæresi fundatum, ut lib. 3 ostensum est, et multis aliis hæresibus est cumulatum, ut in lib. 1 et 2 est probatum; schisma autem et hæresis sine magna morum corruptione esse non possunt. Ergo ex parte finis omnia mala ibi concurrunt, quæ in ecclesiastica persecutione inveniri possunt.

10. *Idem ex parte mediorum demonstratur.* — *Quam gravis fuerit persecutio sub Henrico.* — Quod autem etiam ex parte mediorum fuerit, et ante Elisabetham, et sub illa, et post illam sub Jacobo acerbissima persecutio, probatur discurrendo breviter per capita quæ

¹ Sander., lib. 2.

attigimus. Primum erat de violenta eversione et usurpatione rerum sacrarum; hæc autem statim cum mutatione religionis sub Henrico cœpit. Nam solus Henricus decem millia monasteriorum ac templorum, a Catholicis per multa sæcula ædificatorum, violenter occupavit, et in profanos usus pervertit, ut refert Boz., tom. 1 de Signis Eccles., c. 10, cujus tyrannidis seriem ac modum latius describit Sander., lib. 1, pag. 154 et sequent., et principio dicit, *præcepisse Henricum, ut omnes omnium ordinum viri ac mulieres pretiosissima quæque Ecclesiarum ornamenta, et reliquias suis questoribus traderent*. Deinde in publicis comitiis obtinuisse ait, ut ininora quæque monasteria, quorum redditus septingentos aureos non excederent, suæ libidini dederentur; et ita trecenta septuaginta sex monasteria, et ex eis centum viginti millia aureorum in annos singulos occupasse, et plus quam decem mille utriusque sexus religiosos in sæculum remisisse. Intra triennium vero omnia totius regni monasteria evertisse, eorumque omnia bona fisco per summam violentiam applicasse. Quod quanta vi quamque pravis artibus executioni mandaverit, idem auctor late prosequitur¹. Post hæc vero contra imagines, monumenta et reliquias Sanctorum bellum movit, et celebriora omnia evertit, contumeliis affecit et expilavit. Alias vero ecclesias licet non omnino evertit, quidquid tamen in eis erat pretiosum arripuit, easque infinitis aliis modis, sacra omnia indigne tractando, violavit.

11. *Quantum sub Eduardo persecutio creverit. — Sub Elisabetha. — Sub rege Jacobo.* — Hæc autem omnia sub Eduardo conservata et aucta fuerunt, nam si quæ imagines aut cruces in Anglia remanserant, partim eversæ, partim combustæ sunt, et vasa omnia aurea et argentea, calices ac vestes sacræ ecclesiasticæ, omniaque ecclesiarum bona regi applicata fuerunt². Et officia divina ritu hæretico et vulgari lingua recitari cœperunt, atque ita ablati divini sacrificii, et altaribus destructis, ecclesiæ Catholicorum templa Dei et Christi esse desierunt, et in synagogas Satanæ commutata sunt. Postea vero Elisabetha templa, monasteria, et sacra omnia, quæ soror ejus in antiquum veræ religionis decorem ex parte reducerat, iterum e medio abstulit, et majori vi et potentia sacra omnia invasit,

¹ Sander., lib. 1, pag. 286 et seq.

² Sander., lib. 1, p. 174 et 175.

et omnem antiquæ religionis usum auferre totis viribus conata est. Jacobus vero licet fortasse monasteria non invenerit quæ destrueret, aut eorum stabilia bona quæ denuo occuparet, nec templa quæ jam non essent ab hæreticis contaminata, nihilominus eandem vim rebus sacris inferre censendus est. Primo, quia potentia sua facit ut abominatio illa desolationis conservetur, eademque violentia impedit ne aliquid, quod Catholicam religionem redoleat, in suis regnis instauretur. Et quamvis in Hibernia (ut inde accepimus) ecclesiæ ab hæreticis olim dirutæ, nunc expensis Catholicorum jussu regis reædificantur, id tamen fit ut sacrilegis Calvinistarum ritibus et conventiculis inserviant; quæ duplicata, ut sic dicam, est injuria et persecutio. Deinde si quæ sacra vasa occulte a Catholicis retinentur, et ministri regis illa inveniant, ea rapiunt, et ad suos et profanos usus convertunt. Imo (ut a fide dignis accepimus) hoc colore pretiosa quæque auri et argenti vasa, aut feminarum ornamenta surripiunt, fingentes esse vasa sacra, aut ad reliquiarum vel altarium ornatum conservata.

12. *Alterum persecutionis medium. — Quantum sub Elisabetha.* — Alius modus persequendi religionem Christianam esse solet per edicta, et leges violentas ac pœnales Catholicæ fidei repugnantes; quales innumeras in Anglia sub prædictis regibus latas esse et quotidie ferri, notissimum est. Nam Henricus, in principio sui lapsus, publico edicto subditos coegit ad juramentum primatus illi præstandum, ut supra visum est; imo tanto odio in Pontificem exarsit, ut lege publica sub pœna capitis præceperit, ut omnes Papæ nomen ex omnibus libris suis delerent. Et aliæ similes leges sub illo, et sub Eduardo contra religionem Catholicam latæ sunt. Postea vero Elisabetha, statim in principio regni sui, juramentum de primatu suo ecclesiastico suis subditis suscipiendum proposuit. Nam, licet nomine *capitis Ecclesiæ* non uteretur, sed *supremæ gubernatricis*, postea tamen declaratum est eandem rem utraque voce significatam fuisse. Addebaturque pœna privationis bonorum et perpetui carceris prima vice recusantibus, secunda autem vice pœna capitis. Præterea prohibitus est usus sacrificii et sacramentorum ritu Romano sub pœna 200 aureorum prima vice, 400 secunda, tertia omnium bonorum, et carceris perpetui¹. Item sub pœna amissionis

¹ Idem ann. 1559.

omnium bonorum et perpetui carceris prohibuit, ne quis in Angliam afferret agnos Dei, cruces, vel quascumque res alias auctoritate Pontificis consecratas, et sub pœna capitis, ne Brevia aut Bullas Roma quisquam portaret. Reconciliare aliquem Ecclesiæ Romanæ, crimen læsæ majestatis esse voluit¹. Qui extra regnum religionis causa navigarent, bonis omnibus privavit. Postea vero legem edidit, qua omnes clerici Pontificia auctoritate ordinati intra certum diem regno exire cogebantur, et a transmarinis nunquam redire sub pœna læsæ majestatis. Et similia edicta innumera promulgavit.

13. *Sub Jacobo rege quid.* — Neque Jacobus rex in oppugnanda fide Catholica legibus suis segnior fuit. Nam, ut late refert Cardinalis Bellarminus, in responsione sua ad Apologiam, an. 1606 edictum a rege prodiit, cujus titulus erat: *Ad detegendos et reprimendos Papistas*. Ex quo titulo manifestum est, causa religionis, et in defectionem a Papa edictum latum esse. Unde in primo ejus articulo confirmatæ sunt leges ab Elisabetha latæ, in aliis vero multa sub gravissimis pœnis propter eundem finem statuta sunt. Ut, quod Catholicis recusantes cœnam hæreticorum sumere, vel templa eorum adire, et sacris interesse, variis pœnis pecuniariis mulentur, eas in singulis vicibus augendo, longe acerbiori modo quam sub Elisabetha fieret. Deinde, licet rex dicat se antiquum juramentum temperasse, non tamen illud abstulit. Scimus enim fide digna relatione, superiori anno decretum esse, ut omnes subditi juramentum præstent. Præterea, recusantes etiam novum juramentum fidelitatis admittere, in carcerem sicariorum conjiciuntur, et si ibi etiam recusent, privantur omnibus bonis, et carceri perpetuo mancipantur. Item ut qui aliquem regis subditum ad obedientiam Ecclesiæ reducerit, reus majestatis læsæ habeatur, ejusque criminis pœnam subeat, nisi intra certum tempus crimen confessus, utrumque juramentum primatus, et contra potestatem Papæ suscipiat. Quæ omnia edicta et leges in scopum avertendi homines a Romana religione manifeste ordinantur, et magnam coactionem continent; quandoquidem per comminationem privationis bonorum et perpetui carceris homines ab actibus Romanæ fidei ac religioni consentaneis arcentur, vel ad juramenta perfidiæ et sa-

¹ Idem ann. 1571. Late Episc. Tarazon., lib. 4, c. 5.

crilegas hæreticorum superstitiones inducuntur.

14. *Conventus quatuor Archiepiscoporum Hiberniæ, pro extirpanda Catholica fide.* — Accedit (quod antea sub Elisabetha non tam acerbe factum fuerat sicut his posterioribus annis, præsertim ab anno 1565 usque ad præsentem) eadem edicta in Hibernia (ut inde scribitur) esse promulgata per legatos et gubernatores a rege magna cum potestate missos, a quibus ita Catholici vexantur, ut vix vivere permittantur, nisi antiquæ religioni renuntient. Præcipitur enim omnibus sub gravissimis pœnis, ut ecclesias Protestantium Dominicis diebus et festis adeant, et impiis eorum ritibus intersint, et Catholici patriam deserere coguntur, nisi Protestantibus conformari velint. Prohibentur præterea Catholici sub pœna perpetui carceris, ne intra regnum grammaticam aut aliam scientiam juvenes doceant. Parentes sub pœna confiscationis bonorum interdiciuntur filios extra regnum ad litterarum catholica studia mittere; quod si eos misisse constiterit, in carcere detinentur, donec filii redeant. Item qui sui juris sunt, prohibentur similiter regno exire scientiæ comparandæ causa, sub pœna carceris perpetui, si in exitu comprehendantur. Nullus permittitur ad magistratum aliquem eligi, nec ad ejus regimen admitti, nisi prius juramentum de primatu ecclesiastico regis Angliæ exhibeat. Quæ omnia, et alia multa, quæ brevitate causa omittimus, in eundem finem evellendi radicibus Romanam fidem ab illa insula, in qua vigere adhuc videbatur, ordinantur. Unde cum jussu regis quatuor Archiepiscopi, qui soli sunt in illa provincia, ad tractandum de rebus religionis, Dullino convenissent, omnes uno ore jurarunt omnibus modis et viis procurare, ut in suis suorumque suffraganeorum diocesis, atque adeo in universa Insula in religionis ritu uniformitas conservetur. *In finem* (inquiunt) *eradicandi penitus Papisticam religionem, et loco illius veram* (scilicet) *fidem ac religionem plantandi*.

15. Hæc autem vexatio per edicta et leges non in comminationibus tantum sistit, sed ad executionem magna ex parte progreditur, ut Sander., in lib. 3 suæ Histor., de tempore Elisabethæ late refert. Et de hoc tempore per constantem famam et relationes fide dignissimas nobis constat, maxime vexari Catholicos expilationibus et rapinis, ut ad summam pauperiem redacti, nec vires nec animos ad resistendum habeant. Cujus rei exempla multa re-